

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษา 1) สภาพพื้นฐานทางค้านสังคม และศรัทธาในเกย์ครกร 2) ศึกษาสภาพการผลิตและปัญหาในการผลิตเม็ดพันธุ์ข้าวของเกย์ครกร 3) การมีส่วนร่วมของเกย์ครกรในการดำเนินงานของโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน และ 4) เปรียบเทียบสภาพการผลิต ปัญหาการผลิต เม็ดพันธุ์ข้าว และการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน โครงการของเกย์ครกร ก่อนตัวอย่างในศึกษาได้แก่เกย์ครกร ที่เข้าร่วมโครงการศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนจังหวัดขอนแก่น ปี พ.ศ. 2543 2544 และ 2546 จำนวน 140 ราย ใช้วิธีการสุ่มเลือกตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ระหว่างเดือนตุลาคม 2548 ถึงเดือนธันวาคม 2548 แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ใช้โปรแกรมสำหรับ SPSS for Windows เพื่อวิเคราะห์หา ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าค่าสุด ค่าสูงสุด ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน Chi-square t-test และ Fisher's Exact Test

ผลการวิจัยพบว่า เกย์ครกรส่วนใหญ่เป็นชาย อายุเฉลี่ย 53.5 ปี จบชั้นประถมศึกษา มีสามาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.0 คน มีแรงงานเกษตรเด่นเวลาเฉลี่ย 2.7 คน เป็นสามาชิกกุ้น ชากส. มีพื้นที่การเกษตรเฉลี่ย 22.7 ไร่ เป็นที่นาเฉลี่ย 15.9 ไร่ มีที่ดินเป็นของตนเอง มีรายได้จากการขายข้าวนาปี เฉลี่ย 19,481.11 บาท รายได้ที่เป็นเงินสดในรอบปีเฉลี่ย 78,002.89 บาท ถือมีเงินจาก ชากส. เฉลี่ย 48,387.68 บาทต่อครัวเรือน

สภาพการผลิต พบว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ในการปลูกข้าวเฉลี่ย 37.1 ปี พื้นที่เข้าร่วมโครงการเฉลี่ย 8.31 ไร่ โดยแบ่งเป็นแปลงพันธุ์ข้าวขาวทองมะติ 105 เฉลี่ย 4.0 ไร่ และ พันธุ์ข้าว กข.6 เฉลี่ย 4.5 ไร่ เม็ดพันธุ์ที่ใช้เป็นพันธุ์ข้าวขาวทองมะติ 105 เฉลี่ย 60.5 กก. เม็ดพันธุ์ข้าว กข.6 เฉลี่ย 51.5 กก. ลักษณะพื้นที่นาเป็นนาดอน อาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ใช้วิธีการปลูกทำแบบนาหัววัน แหล่งพันธุ์โดยการเก็บเม็ดพันธุ์เองจากปีที่ผ่านมา ก่อนการปลูกข้าวเกษตรกรเตรียมเม็ดพันธุ์ด้วยการทรายด้วยเศษหินก้อนน้ำไปปลูก ใช้ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 1.5 ครั้ง ช่วงระยะเวลาใช้ปุ๋ยเคมี 4 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมดิน ระยะหลังปักชำ/หัววัน ระยะแตกกอ และระยะออกรวง สำารวจแปลงนาเฉลี่ย 4.3 ครั้ง/สัปดาห์ และตัดพันธุ์ปีละเฉลี่ย 1.3 ครั้ง เกษตรกรส่วนมากไม่มีการป้องกันและกำจัดศัตรูข้าว การเก็บเกี่ยวโดยใช้แรงงานคน ปริมาณผลผลิตที่ได้รับแยกเป็นเม็ดพันธุ์ข้าวขาวทองมะติ 105 เฉลี่ย 1,126.5 กก. และ กข.6 เฉลี่ย 1,123.6 กก. ปัญหาที่สำคัญในการผลิตเม็ดพันธุ์ข้าว ได้แก่ ฝนแล้ง วัวพืช และราคาผลผลิตต่ำ

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมประชุมเพื่อรับฟังการชี้แจงครั้งแรก และสมัครเข้ามาเป็นสามาชิกด้วยตนเอง เกย์ครกรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมของกระบวนการ การประชุมพบว่ามีการประชุมก่อนย้ายเฉลี่ย 2.3 ครั้ง/ปี ประชุมสามาชิกศูนย์ทั้งหมดเฉลี่ย 5.2 ครั้ง/ปี การได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต(ในปีเพาะปลูก 2547) จากศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชนเป็นเม็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 57.9 กก. ปุ๋ยเคมีเฉลี่ย 140.4 กก. การถ่ายทอดความรู้ได้เข้ารับการฝึกอบรมเฉลี่ย 3.4 ครั้ง และศึกษาดูงานเฉลี่ย 0.9 ครั้ง

การลงทุนในปีแรกเข้า เฉลี่ย 301.07 บาท และมีทุนในปีเพาะปลูก 2548 เฉลี่ย 413.93 บาท การรักษาเมล็ดพันธุ์พบว่าเกษตรกรไม่ได้เป็นผู้จัดเก็บ การกระจายพันธุ์โดยการขายมีปริมาณเฉลี่ย 135.9 กก. ราคาน้ำขายได้ ต่ำสุด 5 บาท สูงสุด 15 บาท เฉลี่ย 8.5 บาท/กก. กระจาดโดยแยกเป็น 2 ลำดับ ลำดับที่ 1/1 และ 1/2 และ กระจาดโดยการซื้อแล้วคืนคอกเบี้ย อัตราดอกเบี้ย 1 เท่า (100%) มีการกระจายพันธุ์เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูก ในส่วนของการคิดความค่าเนินงานในรอบปีพบว่าได้รับการซื้อขายเชิงนักลงทุนการคุ้นเคย(เชิงตรวจสอบและการผลิต) 1.3 ครั้ง และการคิดความของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร(ร่วมประชุมในชุมชน) 4.1 ครั้ง

ผลการเบริ่ยมเพิ่มการค่าเนินของศูนย์ส่งเสริมผลิตพันธุ์ข้าวหลามในระดับคีมาและระดับปานกลาง ในด้านสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 2 ประดิ่น ได้แก่ พื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโดยพบว่าเกษตรกรสามารถซื้อขายในระดับปานกลางมีพื้นที่มากกว่าและนิยมปลูกข้าว กข.6 และวิธีการปลูกข้าวเกษตรกรสามารถใช้กระบวนการคัดแยกปัญหาในกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว พนว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติจำนวน 4 ประดิ่น ประกอบด้วย ด้านการคุ้นเคยรักษา การผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ การจ้างหน้าที่เมล็ดพันธุ์ และภัยธรรมชาติ พนว่าเกษตรกรสามารถใช้กระบวนการคัดแยกปัญหาสูงกว่าสามารถใช้กระบวนการคัดแยกปัญหานี้ทั่วไป มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในจำนวน 3 ประดิ่น โดยสามารถซื้อขายในระดับปานกลางมีค่าเฉลี่ยของปัญหาสูงกว่าสามารถซื้อขายในระดับคีมาใน 3 ประดิ่นแรก ส่วนปัญหาภัยธรรมชาติพินมีความแตกต่างคือเกษตรกรสามารถใช้กระบวนการคัดแยกปัญหานี้ทั่วไป มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าระดับปานกลาง ผลการเบริ่ยมเพิ่มการค่าเนินของเกษตรกร พนว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในจำนวน 6 ประดิ่น โดยสามารถซื้อขายในระดับคีมามีค่าเฉลี่ยสูงกว่าทั้ง 6 ประดิ่น ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมจัดตั้งองค์กร การได้รับสนับสนุนปัจจัยการผลิต การร่วมค่าเนินงานด้านกองทุนหมุนเวียน การร่วมผลิตเมล็ดพันธุ์ การได้รับคิดตาม และการให้องค์กรในชุมชนมีส่วนร่วม

ข้อเสนอแนะ 1) ด้านการจัดการองค์กร ควรให้เกษตรกรสามารถใช้กระบวนการคัดแยกปัญหานี้ทั่วไปในการคัดเลือกคณะกรรมการ ออกกฎหมายของกุ่ม และการประชุมวางแผนการค่าเนินงานรายปี ควรคัดเลือกเกษตรกรที่มีความประสงค์ที่จะผลิตข้าวเพื่อจำหน่ายข้าวร่วมเป็นสมาชิกศูนย์ฯ ควรให้เกษตรกรมีการระดมทุนในการเข้าร่วมโครงการครั้งแรก ควรนำเกษตรกรไปศึกษาดูงานศูนย์ฯ ที่ประสบผลสำเร็จ และควรให้ความรู้แก่เกษตรกรอย่างต่อเนื่องด้านการคุ้นเคยรักษาข้าวในทัวร์ การตัดพันธุ์ปัน การป้องกันและกำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูข้าว 2) ด้านส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ การคัดเลือกพื้นที่ทำการหลีกเลี่ยงพื้นที่ที่มีความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ควรแนะนำให้เกษตรกรปลูกข้าวโดยวิธีการที่เหมาะสมกับพื้นที่เพื่อคลปัญหาภัยพืช ควรมีการคิดตามในการคัดพันธุ์ปัน การป้องกันและกำจัดโรค แมลง และสัตว์ศัตรูข้าวอย่างสม่ำเสมอ ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวควรให้บริการอย่างทั่วถึงในการตรวจสอบเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อรับรองมาตรฐาน และควรมีการรวมกลุ่มกันจำหน่ายและกระจายเมล็ดพันธุ์ในช่วงต้นฤดูเพาะปลูก และ 3) ด้านการมีส่วนร่วม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร คณะกรรมการศูนย์ฯ และเจ้าหน้าที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวควรร่วมกันติดตามการค่าเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และควรให้ผู้นำในท้องถิ่นเข้ามาร่วมงานในการสนับสนุนกิจกรรมของศูนย์ฯ ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวหลาม

ABSTRACT

222065

This research was conducted to determine 1) socio-economic backgrounds of rice farmers, 2) conditions and related problems of rice seed production 3) farmer participation in rice seed production community centers, and 4) comparisons the conditions, problems, and participation of farmers. The study sample was 140 farmers who were selected by multi-stage random sampling methodology from those participating in the Rice Seed Production Community Centers Project of Changwat Khon Kaen during the years of 2000, 2001 and 2003. Data were collected by fact-to-face interview and further statistically analyzed using the statistical program SPSS for Windows for the frequency, percentage, arithmetic mean, minimum, maximum, standard deviation, Chi-square and Fisher's Exact Test. Differences between specific means were further evaluated by using Scheffe' test.

The results illustrated that the majority of farmers were male, had the average age of 53.5 years old, finished primary education and had their own land. The average household land holding was 22.7 rais (2.5 rais = 1 acre), in which 15.9 rais was for the rice production. The average household size was 5.0 persons and 2.7 persons were full-time agricultural labor. The average total annual cash income was 78,002.89 bahts and the average income from rice production was 19481.11 bahts. The average household loan from BACC(Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives) was 48,387.68 bahts. The farmers had the average experience in rice production for 37.1 years. The farmers used 8.31 rais for the project participation; 4.0 rai was for Khao Dawk Mali 105 and 4.5 rais was for RD 6. The average seeds used for Khao Dawk Mali 105 and RD 6 were 60.5 and 51.5 kgs., respectively. The rice was mostly grown in rainfed upper paddy field by direct seeding method and using seed obtained from the previous year. The seed germination was tested by the farmers before planting. The average of chemical fertilizer application was 1.5 times which might apply during soil preparation, post transplanting, branching, or flowering. No prevention and rice pest control was found. Rice was harvested by hands. The average of seed yields for Khao Dawk Mali 105 and RD 6 were 1,126.5 and 1,123.6 kgs., respectively. The important problems of rice seed production were drought, weeds, and low price of products.

For farmer participation, the majority of them had attended the meeting at the very beginning and applied for group membership. They also had been involved in the process of the committee selection. The average numbers of the sub-group and the whole-group meetings were 2.3 and 5.3 times/year. In the previous year, they received average numbers of supports from rice seed production community center as follows: rice seed for 57 kgs., chemical fertilizer for 140.4 kgs., training for 3.4 courses, and study tour for 0.9 time.

The average payment for investment share with the center in the first year was 301.07 bahts and increased to 413.93 bahts in the year of 2005. No members were in charge for rice seed storage. The seed distribution was at the beginning of growing season and was done by sale, exchange and loan. The average of selling price was 8.5 baht/kg. (ranging from 5-10 bahts). The exchange rate were 1/1 and 1/2. The ratio of 1 to 1 (100 %) was in agreement for the loan. The monitoring activities done by the committees (rice plot visiting) and extension officers during the previous year were 1.3 and 4.1 times, respectively.

When comparing on the aspect of cultivation conditions on seed production, it was found statistically significant differences on 2 items including size of cultivated area and growing methods. The farmers of medium-level class had larger area of land and most likely produced RD 6 by transplanting whereas the farmers of very good-level class likely produced by direct seeding. There were 4 items in production problems showed statistically significant differences, including 1) management 2) process of rice seed 3) rice seed marketing and distribution and 4) natural perils. The farmers of medium-level class had greater problems in the first 3 items than that of the very good-level class. However, the farmers of very good-level class had more often of flood problem than the medium-level class. There were 6 aspects in member participation which were found statistically significant differences, including 1) participation of organization establishment 2) promotion service 3) organizing participation of circulating fund 5) participation of seed production 6) participation of community organization which the groups in very good-level class had higher level of participation for all items.

Recommendations from this research are as the following. 1) For organizational management: every group member should be involved in the process of committee selection, rule establishment, and annual plan of operation meeting; participating farmers should be selected from those who want to sell products for income, participating farmers should be encouraged to pay investment share after accepting to be center's member, the study tour of the successful project should be provided, and knowledge and technology of seed rice production should be provided in regular basis, 2) For extension of rice seed production; the risky area for natural disasters should be avoided, the transplanting method of rice growing should be encouraged, the monitoring on reduction of off-type, prevention and pest control should be followed on the regular basis, the service from the centers should be extensively provided for product verification, the cooperation among farmers for selling and distributing products should be encouraged, and 3) For farmer participation; the monitoring of the related officers and the committees should be routinely carried out, and the leaders of local organizations should be involved to play more roles in supporting the activities of the seed centers.